Veres András – Tverdota György

Szerkesztői előszó

Kötetünk tanulmányai eredetileg a bécsi egyetemen tartott konferencián hangzottak el, amelynek *József Attila és a századelő bécsi szellemi élete* címet adtuk. A költő csaknem egy évig élt Bécsben 1925 szeptembere és 1926 augusztusa között. A hazai olvasó számára érdekesek és tanulságosak lehetnek azok az új megfigyelések és áttekintések, amelyek elsőként itt kerültek a tudományos diskurzus látókörébe. A konferencia rendezői abból indultak ki, hogy ismereteink József Attila bécsi korszakáról valójában hézagosak, jóllehet a szakirodalom meglehetős figyelemmel foglalkozott vele. Talán elegendő itt, ha Szabolcsi Miklós *Érik a fény* című monográfiájának ide vonatkozó fejezeteire hivatkozunk, vagy Bokor László két alapos és terjedelmes tanulmányára, a bécsi időszakot felelevenítő emlékezésekre a *József Attila emlékkönyv*ben.

A tanácskozásra három intézmény, az Universität Wien Abteilung Finno-Ugristik, az ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszéke és a József Attila Társaság összefogásával került sor. Egy olyan sorozat részeként került megrendezésre, amely a *József Attila és…* címet viseli, annak szellemében, hogy az „és” után minden alkalommal egy jelentős költőtárs vagy egy szimbolikus jelentőségű helyszín neve következik. Ilyen helyszínnek számít Bécs is, Ausztria és a húszas évek első felében a magyar baloldali és liberális emigráció fővárosa.

A közreműködésre felkért munkatársaink témaválasztásai jól mutatják, hogy milyen irányban számíthatunk továbblépésre. Az egyik fontos feladat annak a költészeti irányzatnak, az avantgárdnak a kontextusában vizsgálni József Attila bécsi időszakát, amely ekkor rányomta bélyegét verseire. Két József Attila-kutató, Bókay Antal és N. Horváth Béla az avantgárdkutatás új eredményeire építve gondolják végig a költő pályájának ezt az epizódját. Tverdota György azt a levelet elemzi, amelyben a már Párizsban tartózkodó József Attila Bécsben élő barátja, Gáspár Endre számára megvonja bécsi időszakának költészetesztétikai mérlegét. A bécsi versek között remekművek is akadnak, mint amilyen a Milián Orsolya által elemzett *Hangya.*

A másik fontos témakört azoknak a bécsi kapcsolatoknak feltérképezése jelenti, amelyek révén a költő intellektuális fejlődése újabb lendületet vehetett. Ezek közé tartozik a Lukács Györggyel való személyes találkozása, amelynek történetét és következményeit Veres András tanulmánya tárgyalja, és egyúttal több megalapozatlan legenda eloszlatására vállalkozik. József Attila bécsi tájékozódásának egyik legfőbb szellemi iránya az anarchizmus volt, ezt − Bokor László kezdeményezéseit folytatva − Sárközi Éva dolgozata vizsgálja.

Az újabb emlékezések és a Szabolcsi könyve óta elért filológiai-történeti eredmények lehetővé teszik a költő életrajzának és szellemi tájékozódásának pontosabb rekonstruálását. Ez történik Dobó Gábor és Kókai Károly tanulmányában, előbbi az avantgárd, utóbbi a baloldali politikai kapcsolatok feltárásában hoz újat. József Attila személyes kötődéseinek hátteréhez nyújt érdekes adalékot Tórizs Eszter írása, amely Vágó Mártának a költőről írt memoárját szembesíti az analitikusának róla szóló pszichoportréjával. A költő utókorával foglalkozik K. Horváth Zsoltnak Justus Pálról és köréről szóló, valamint Báthori Csabának a 2005-ös zürichi kiadásról szóló tanulmánya.

A kötet elsősorban József Attilára fókuszál, de tágabban vonja meg a vizsgálódás körét, tekintve hogy Bécsnek a testőrírók óta nem volt akkora szerepe a magyar irodalom alakításában, mint a 20. század első évtizedeiben. 1920 előtt a Monarchia jelentett meghatározó szellemi és művészi impulzusokat adó keretet, amellyel olyan szerzők tudtak élni, mint Molnár Ferenc, Krúdy Gyula és Kosztolányi Dezső. 1920 után pedig a Bécsbe menekült baloldali és liberális emigránsok még önálló magyar könyvkiadást és sajtót is létrehoztak. Volt, aki átmenetileg talált otthonra itt, mint Balázs Béla, és volt, aki tartósan, sőt véglegesen ott maradt, mint A *Hét* és a *Nyugat* vezető publicistája, Ignotus.

A *Nyugat* íróinak Bécs-élményét tekinti át Széchenyi Ágnes tanulmánya. Kosztolányi kötődését dolgozza fel Dobos István, Csáth Gézáét Z. Varga Zoltán dolgozata. Bécs meghatározó szerepét mutatja be Krúdy Gyula néhány regénye kapcsán Gintli Tibor. Hasonló összefüggésről szól Hatvany Lajos és Móricz Zsigmond egy-egy műve alapján Lengyel Imre Zsolt, illetve Szilágyi Zsófia írása. A bécsi magyar avantgárd történetéhez fontos adalékokkal járul hozzá Szeredi Merse Pál − Galácz Judit, Reichert Gábor és részben Jéga-Szabó Krisztina tanulmánya. Csunderlik Péter írása pedig a bécsi magyar emigrációt fonák oldaláról közelíti meg: azt dokumentálja, hogy miképp próbálta elidegeníteni a Horthy-korszak ellenforradalmi propagandája. Schein Gábor nagy összefoglaló tanulmánya átfogóan tárgyalja az emigráns létezésmódnak a magyar irodalomtörténeti

gondolkodásban játszott szerepét. Végül itt szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik közreműködtek a konferencia és e kötet létrehozásában, külön az Osztrák–Magyar Akció Alapítványnak, amelynek nagyvonalú támogatása nélkül mindez nem valósulhatott volna meg.

Budapest–Wien, 2020. január 31.

József Attila, Bécs és a századelő művészete
tanulmányok

Szerkesztette: Gintli Tibor, Pesti Brigitta, Tverdota György, Veres András

L' Harmattan Kiadó, 2020.